

Топіха В.І.

АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РИНКУ М'ЯСА ПТИЦІ ТА ЯЄЦЬ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Птахівництво в Україні, як найбільш скоростиглій галузі тваринництва, належить одна з провідних місць у забезпеченні населення такими дієтичними продуктами харчування як яйця, та м'ясо птиці. Ця галузь є однією з найбільш інтенсивних і динамічних галузей сільськогосподарського виробництва і змушує до вивчення ринку продукції птахівництва в Україні.

Аналіз останніх публікацій. Проблема ринку продукції птахівництва на сучасному етапі є актуальною з точки зору збільшення обсягів експорту та скорочення імпорту продукції птахівництва, обов'язкового поєднання заходів щодо стимулювання експорту з відносним регулюванням імпорту при одночасному нарощуванні обсягів національного виробництва. Поліпшення економічної ситуації у галузі птахівництва, підвищення конкурентоспроможності продукції, її якості можливе лише за умов інтенсивного ведення галузі з використанням повноцінної годівлі.

Проблему ринку тваринницької продукції вивчали та вирішували ряд науковців: В.Г. Борисенко, Т.Г. Вермієнко, Б.Мельник, А.М. Кандиба, П.Т. Саблук, В.М. Семена, В.І. Топіха, О.М. Шпичак та інші.

Невирішені раніше частини проблеми. Поповнення внутрішнього ринку продукції птахівництва в Україні шляхом нарощування поголів'я

*Науковий консультант академік УААН П.Т. Саблук
птиці, обсягів виробництва м'яса та яєць птиці, що спрямоване на експортно-імпортні відносини. В цьому плані актуальним є: вивчення пропозицій яєць та м'яса птиці, проведення аналізу виробництва, чинників які забезпечують стабілізацію та збільшення обсягів виробництва продукції птахівництва, підвищують її якість.

На ринку продовольчих ресурсів м'ясо птиці та яєць займають значне місце. В цьому плані проведення аналізу обсягів виробництва цієї продукції, його державного регулювання на ринку та державної підтримки виробників – питання актуальне.

Постановка завдання. Провести аналіз внутрішнього, торговельного державного регулювання ринку м'яса птиці та яєць, і тенденції щодо державної підтримки виробників.

Результати. Розрахунки показують, що для задоволення потреб населення України у пташиному м'ясі на мінімальному рівні (16,4 кг) його необхідно виробляти 787 тис. тонн. З кожним роком попит на харчові яйця збільшується. Якщо річне споживання яєць на душу населення в 2001 р. становило 180 шт., то в 2002 р. – 209 шт. У 2003 р. споживання яєць на душу населення становить 225 шт., або більше проти 2002 р. на 7,6 %. Загальний попит на яйця птиці збільшується. Ситуація в Україні щодо продуктів птахівництва дещо змінилася на краще тільки за 2001 – 2002 рр., коли в результаті реконструкції запрацювали потужні бройлерні комплекси ряду областей. У цілому ж по країні за 2002 р. (порівняно з попереднім роком) обсяги виробництва м'яса бройлерів зросли в 2,1 рази і становили 137,9 тис. т живою масою. На м'ясо бройлерів припадає 86,4% загальних обсягів м'яса птиці, що виробляється сільськогосподарськими підприємствами. Ринок м'яса птиці в 2003 р. характеризувався зростанням пропозиції порівняно з 1996 роком. Цьому сприяло збільшення поголів'я птиці в усіх категоріях господарств, особливо в сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності, які звітуються за оперативною звітністю.

Обсяги виробництва яєць в усіх категоріях господарств характеризуються стабільним нарощуванням темпів приросту виробництва та підвищення його в 2002 році. Так, виробництво яєць птиці в сільськогосподарських підприємствах за 2002 р. становило 11309,2 млн. шт., збільшилось проти рівня попереднього року на 16,9 %.

До початку реформ м'ясо птиці та яйця поставлялися до державної заготівельної системи по фіксованих заготівельних цінах. Ці ціни відрізнялися за зонами, і до них існували надбавки з розрахунку маси. Як і у свинарстві, виробники м'яса птиці та яєць отримували субсидії у вигляді фуражного зерна та змішаних кормів.

Після здобуття незалежності офіційна державна заготівля обох цих видів продукції продовжувалася до 1995 року. Протягом 1992 – 1993 рр. виробники м'яса птиці та яєць отримували компенсацію за паливо та електроенергію, а також цінні надбавки з розрахунку маси. У 1994 році усі види прямої підтримки виробництва яєць було припинено. У той же час виробники м'яса птиці продовжували отримувати цінні надбавки до 1994 року, які були припинені у 1995 – 1996 рр., а потім знову відновлено у 1997 році (табл. 1). Починаючи з 1998 року, виробники м'яса птиці та яєць не отримували ніякої прямої державної підтримки, а також до цих видів продукції не застосовувалося ніякого офіційного регулювання внутрішніх цін. Державна підтримка цих секторів виражається, головним чином, у зовнішньоторговельному захисті.

Торговельне регулювання ринку м'яса птиці та яєць в Україні мають такі особливості. Експорт м'яса птиці та яєць з України здійснюється без обкладання митом. Ставку імпортного мита для режиму найбільшого сприяння на м'ясо птиці було підвищено з 5% у 1993 році до 30%, але не менше ніж 700 єкю за тонну у 1996 році, потім до 30%, але не менше ніж 1500 єкю за тонну у липні 1997 року. Ця ставка діє дотепер. У 2001–2003 рр. Україна обмежила імпорт курятини з США через порушення санітарних норм. Отже, з 10 листопада до 6 грудня 2001 року поставки курятини з США були призупинені, а із січня 2002 року до квітня 2003 року було встановлено повну заборону на імпорт курятини з США.

Таблиця 1. Цінові надбавки з розрахунку маси на м'ясо птиці (1992–2001 рр.)*

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Загальна сума надбавки всього, млн. грн.	0,2	2,7	1,5	0	0	4	0	0	0	0
Загальний обсяг виробництва м'яса птиці, млн. грн., з яких:	0,5	18	108	444	622	784	814	1015	1508	1819
виручка за м'ясо птиці, поставлене державним заготівельним організаціям, млн. грн.	0,2	6	19	47	42	28	48	44	74	134
Надбавки як частка виручки за м'ясо птиці, поставлене державним заготівельним організаціям, %	76	47	8	0	0	15	0	0	0	0

* - Джерело ОЕСР

Ставка імпортного мита для режиму найбільшого сприяння на яйця зростала з 5% у 1993 році до 20%, але не менше ніж 120 екю за тонну у листопаді 1996 року, а потім до 30%, але не менше ніж 0,05 екю за штуку (приблизно 867 екю за тонну) у липні 1997 року. Ставку мита було знову змінено у грудні 1998 року, коли було залишено тільки специфічне мито за ставкою 50 екю за тонну, яке згодом було збільшено до 0,05 євро за штуку (приблизно 867 євро за тонну) у квітні 2001 року, і вже через два місяці, у липні 2001 року, було запроваджено ставку імпортного мита для режиму найбільшого сприяння на рівні 500 євро за тонну, яка діє дотепер.

Тенденції щодо державної підтримки виробників в Україні мають такі особливості. Аналіз державної підтримки виробників м'яса птиці показує, що по цьому товару має місце ситуація чистого імпорту за досить високого рівня підтримки. Величина відносного Еквівалент підтримки виробників (ЕПВ) по м'ясу птиці знизилася з 58% у середньому за 1986 – 1991 рр. до -32% у 1992 році, але протягом наступних двох років вона знову досягла додатного значення. У 1995 році знову відбулося зниження величини відносного ЕПВ з тих самих причин, які були вказані по більшості інших видів продукції, тобто внаслідок значного скорочення державної заготівлі, що означало зниження рівня державної підтримки. Крім того, у 1995 році відбулося надзвичайне збільшення обсягу імпорту курятини (майже у 18 разів), і конкуренція з боку дешевої імпортованої продукції призвела до подальшого зниження внутрішніх цін. У 1996 році рівень державної підтримки почав підвищуватися, і після значного збільшення імпортного мита у 1997 році він істотно підвищився протягом 1997-1998 рр., але знову знизився у 1999 році під впливом наслідків фінансової кризи. У 2000 та 2001 роках величина відносного ЕПВ знову досягла високих додатних значень, відповідно 38% та 35%.

Як і у ситуації з м'ясом птиці, Україна є чистим імпортером яєць, хоча цей сектор отримує значну державну підтримку. Так, значення відносного ЕПВ щодо яєць було додатним протягом усього аналізованого періоду (за винятком 1993 року). Хоча рівень державної підтримки виробників значно знизився протягом 1990 – 1995 рр., але залишався позитивним, і у період з 1996 по 1999 рік він зрівнявся з високими показниками, які були до початку реформ, а значення відносного ЕПВ за ці роки становило у середньому 46%. Головним чинником високого показника рівня державної підтримки був посилений зовнішньоторговельний захист, який застосовувався протягом цього періоду. За зниженням ставки імпортного мита на яйця у 1999 р. відбулося зниження величини відносного ЕПВ до 1% у 2000 році. Коли зовнішньоторговельний захист було знову посилено, рівень державної підтримки підвищився до 21% у 2001 році. За 2003 р. ціна 1000 шт. яєць, проданих по всіх каналах реалізації, становила 180 грн., переробним підприємствам – 170, споживкооперації – 195, населенню в рахунок оплати праці – 168, пайовикам в рахунок орендної плати – 195 грн., проданих на ринку – 175 грн., за іншими каналами – 180 грн. Основною причиною підвищення цін на яйця птиці в 2003 р. стало значне зростання попиту та підвищення цін на зерно.

Сьогодні в Україні поки що не вирощується на інтенсивній основі м'ясо інших видів птиці (індиків, качок, гусей), яке раніше конкурувало з м'ясом курчат-бройлерів. З індиківництва в Україні взагалі немає жодного племзаводу.

Перед вітчизняними виробниками птахівницької продукції стоїть завдання планомірно нарощувати її обсяги на якісно нових засадах організації цієї галузі та шляхом інтенсивного впровадження у виробництво нових, науково обґрунтованих технологій і сучасних наукових розробок.

Висновки. *Обсяги виробництва яєць в Україні за останні 8 років характеризуються стабільним нарощуванням темпів приросту та підвищення його в 2002 році, що склало 11309,2 млн. штук.*

Ситуація в Україні щодо виробництва м'яса птиці за 2001 – 2002 роки змінилась на краще. Питома маса птиці в загальних обсягах реалізованої на забій худоби та птиці з 18,2% підвищилась до 19%, а в загальному продажу худоби та птиці по всіх каналах збуту за 2003 рік стало 24% проти 21% у 2002 році. Обсяги імпорту м'яса та харчових субпродуктів птиці у 2003 році порівняно з попереднім скоротилося на 16,4%. Поки що залишилася низька якість м'яса птиці; є недостатній контроль за просуванням на український ринок імпорту продукції.

Обсяги імпорту м'яса та харчових субпродуктів птиці у 2003 році порівняно з попереднім скоротилося на 16,4%. Стан експорту дає підставу на подальше його зростання, що дасть можливість налагодити дієвий механізм підтримки власного виробника.

Ефективність розвитку виробництва продукції неможливе без доповнення новими елементами існую-

чої інфраструктури. Найслабкішими ланками інфраструктури в області є системи оптової та оптово-роздрібною торгівлі, а також інформаційна система. Тому слід розвивати такі елементи інфраструктури, як товарна біржа, агро-торгові доми. Це дасть можливість птахівничим господарствам значно збільшити виручку від реалізації продукції за рахунок підвищення цін.

Перед вітчизняними виробниками птахівницької продукції стоїть завдання планомірно нарощувати її обсяги на якісно нових засадах організації цієї галузі та шляхом інтенсивного впровадження у виробництво нових, науково обґрунтованих технологій і сучасних наукових розробок.

Джерела та література

1. Борисенко В.Г., Криворучко І.М., Петров Ю.Є. Інформаційна підтримка галузі птахівництва // Птахівництво. Міжвідомчий тематичний науковий збірник ІП УААН. – Харків, В. 53, 2003.
2. Вермієнко Т.Г. Економічна ефективність виробництва м'яса птиці і яєць у Херсонській області // Птахівництво. Міжвідомчий тематичний науковий збірник ІП УААН. – Харків, В. 55, 2004.
3. Дані сільськогосподарських підприємств, які звітуються за оперативною звітністю 1996 – 2003 рр.
4. Кандиба А.М. Зовнішньоекономічна діяльність. – К.: Аграрна наука, 2001. – 262 с.
5. Мельник Б. Основні тенденції розвитку світового м'ясного птахівництва / Економіка України. - 2004. - № 1.
6. Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на перше півріччя 2004 року / За ред. О.М. Шпичака та А.В. Розгона. – К.: УААН ІАЕ, 2003, Вип.11. – 192 с.
7. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва / За ред. П.Т. Каблука. – К.: УААН ІАЕ, 2003.
8. Семена В.М. Стан і перспективи розвитку птахівництва України і кадрове забезпечення // Проблеми зоотехнічної та ветеринарної медицини. Збірник наукових праць Харківської державної зооветеринарної академії. – Харків, В. 10(34), 2002.
9. Топіха В.І. Формування ринку тваринницької продукції в Україні: проблеми та перспективи. – Миколаїв: МДАУ, 2004. – 221 с.
10. Фисинин В.И., Тарлатьян П.А. и др. Промышленное птицеводство. – М., 1991.
11. Шпичак О.М. Ціни, втрати і прибутки агро виробництва та інфраструктура продовольчих ринків України. – К.: УААН ІАЕ, 2000. – 582 с.

Шапкин В.А.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ФОРМ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В АГРАРНОЙ ЭКОНОМИКЕ КРЫМА

Постановка проблеми. В период реформирования аграрного производства происходит замена одной экономической системы другой. Для этого необходим переходный период со своей экономикой, которую с позиции протяженности во времени принято считать переходной. В данных условиях сложились три формы хозяйствования: сельскохозяйственные предприятия, крестьянские (фермерские) хозяйства и хозяйства населения, а так как в настоящее время сельское хозяйство Крыма стало самой незащищенной отраслью, то активизация между ними рыночных аграрных отношений осложнена многими обстоятельствами. В настоящее время существенным препятствием для развития сельскохозяйственного производства является недооценка человеческого фактора и практически полное исключение "человеческого измерения" при реформировании аграрных отношений. Содержание статьи является составной частью плана НИР Ю.Ф. "Крымского государственного агротехнологического университета" НАУ по разделу: "Разработать предложения по совершенствованию новых форм хозяйствования".

Анализ последних исследований и публикаций. Состояние и перспективы развития различных форм хозяйствования отражены в исследованиях Емельянова А.[4], Хицкова И.[12] и др. В данных публикациях обосновываются социально-экономическая природа, практический механизм реализации взаимодействия различных форм хозяйствования, образование кооперативных сообществ, ассоциаций, товариществ и т.д. Однако работ анализирующих экономическую роль человека и его капитала в развитии перспективных форм хозяйствования аграрного производства практически нет.

Постановка задачи. Цель статьи - проведение сравнительного анализа развития различных форм хозяйствования в условиях формирования многоукладной экономики переходного периода с последующим обоснованием экономического влияния человеческого капитала на перспективу развития аграрного сектора Крыма.

Результаты исследования. В сельской среде под воздействием и с участием человека происходит процесс биологического воспроизводства жизненно необходимых ресурсов, а при рациональном и грамотном хозяйствовании на земле аграрное производство даёт продукцию для его существования. Сельскохозяйственное производство в известной степени является самодостаточной системой, то есть отраслью производства, "которую вообще можно мыслить обособлено, независимо от обращения, от обмена, и которая предполагает не обмен между человеком и человеком, а только обмен между человеком и природой"[7].

Однако сельское хозяйство интегрировано в общеэкономический процесс, в систему рыночных отно-